

залученню до навчання іноземної і української молоді, у тому числі, із діаспор (за межами України проживає близько 11 млн. 600 тис. українців).

По-друге, це значною мірою стримуватиме відтік молоді за кордон, у разі збільшити кількість студентів у вітчизняних закладах вищої освіти; сприятиме скороченню бюджетних витрат, забезпечить сучасними знаннями значну частину дорослого населення країни, що однозначно позитивно вплине на зростання економічного потенціалу України та демографічні процеси. Створення у системі освіти дорослих відкритого університету європейського типу, навіть у умовах обмеженого фінансування, протягом 2–3 років може повністю і кардинально змінити ситуацію як в освіті, так і в суспільстві в цілому. Адже на макрорівні освіта повинна розглядатися державою у різних аспектах: як соціальний та науковий інститут, як науковий та соціальний процес, як соціальна система, соціальна та суспільна організація, а також, як взаємодія цього інституту з іншими інститутами, організаціями, системами, процесами, структурами, суспільством і державою в цілому [8, с. 22–23].

Основною метою створення відкритих університетів післядипломної освіти є підготовка лідерів нової формації, встановлення мережевої вза-

ємодії учасників освітнього процесу, здійснення допрофесійної підготовки молодих фахівців, надання їм сучасних знань з основ менеджменту, культурної та освітньої політики; підготовка до реалізації низки освітньо-культурних, лідерських та управлінських проектів, спрямованих на збереження і розвиток національної культури в умовах глобалізації; створення мережевого ресурсного центру з координації та просування освітніх проектів молоді зі збереження та управління людськими ресурсами. Таким чином, створивши відкритий університет післядипломної освіти, ми додамо динамізму її розвитку в Україні, сприятимемо її «перезавантаженню» і адекватно відповімо на глобалізаційні виклики сучасній освіті стосовно забезпечення належної кваліфікації керівних, науково-педагогічних та педагогічних кадрів усіх рівнів.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що модернізація вітчизняної післядипломної освіти на засадах забезпечення її відкритості сприятиме перетворенню її на вагомий важіль суспільного прогресу в інформаційному суспільстві, стратегічний ресурс розвитку національної освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. — Київ : Атіка, 2008. — 684 с.
2. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України : монографія / В. В. Лапінський, А. Ю. Пилипчук, М. П. Шишкіна ; за наук. ред. В. Ю. Бикова. — Київ : Пед. думка, 2010. — 160 с.
3. Згуровський М. Шлях до інформаційного суспільства – від Женеви до Тунісу / М. Згуровський // Дзеркало тижня. — 2005. — № 34(562). — С. 4–6.
4. Кириченко М. О. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації: тенденції, парадигми, перспективи розвитку : монографія / М. О. Кириченко ; Мін-во освіти і науки України, НАПН України Ун-т менедж. освіти. — Х. : Вид-во ПП «Технологічний центр», 2017. — 320 с.
5. Кремень В. Г. Світ знання: людина, наука, освіта / В. Г. Кремень. — Київ : Знання України, 2016. — 87 с.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні /

НАПН України ; заг. ред. В. Г. Кременя. — Київ : Пед. думка, 2016. — 448 с.

7. Олійник В. В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта і дистанційне навчання в запитаннях і відповідях : наук.-метод. посіб. / В. В. Олійник ; НАПН України Ун-т менедж. освіти. — Київ : А.С.К., 2013. — 312 с.
8. Олійник В. В. Післядипломна педагогічна освіта в контексті глобальних цивілізаційних змін / В. В. Олійник, О. М. Отич // Вища освіта України в умовах глобалізації суспільства : монографія ; за наук. ред. М. Б. Євтуха. — Київ : Агроосвіта, 2015. — С. 9–30.
9. Отич О. Освіта дорослих у суспільстві знань / О. Отич // Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози : монографія ; за ред. А. Василюк, А. Стоговського. — Ніжин : Видав. ПП Лисенко М. М., 2017. — С. 31–47.
10. Отич О. М. Інформаційно-комунікаційні технології у забезпеченні якості освіти в суспільстві знань / О. М. Отич // Management of higher education quality: problems and prospects. — 2017. — Вип. 1. — С. 36–39.

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В РЕАЛІЯХ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

М. Романенко

Становлення «нової української школи» означає здійснення комплексних реформ, у зв'язку з чим і системі післядипломної педагогічної освіти необхідно знаходити нові можливості інноваційного розвитку в умовах загальносистемних динамічних трансформацій. Фундаментальні зміни відбуваються у всіх сферах освітньої діяльності, є взаємно детермінувальними і приводять до становлення нової системи освіти з новими функціональними можливостями, структурою, змістом, системою управління та зв'язків з соціальним середовищем. Це положення має принципове методологічне значення для післядипломної освіти, оскільки визначає безпосередній соціальний контекст її функціонування та розвитку в найближчі роки та в більш віддаленій перспективі. Оскільки вся система освіти запрограмована на фундаментальні зміни всіх своїх компонентів, післядипломна освіта сама має визначити як стратегію влас-

ного оновлення, так і визначатися за напрямками свого детермінуального впливу на інші компоненти освітньої системи і через неї – соціум в цілому. Таким чином, програмування реформ у сфері післядипломної освіти має здійснюватися не лише під кутом зору оптимізації власної діяльності, а й виходячи з її ролі як одного з системних чинників позитивних змін у вітчизняній освіті в цілому.

Тому методологія інноваційних змін сучасної української післядипломної педагогічної освіти є синтетичною дисципліною, яка одночасно розрахована на забезпечення її оптимального функціонування, модернізаційних змін у процесі власного розвитку та посилення впливу на інші сфери освітньої діяльності. Головним елементом в умовах реалізації концепції «нової української школи» є все ж стратегія розвитку, що як критерії змін включає і ефективність функціонування, і здатність

креативного впливу. Ґрунтуючись на цій позиції, і слід визначитися з основними положеннями методології післядипломної освіти.

Як її основні складові я б виділив: а) загальноконцептуальну характеристику сучасної післядипломної освіти; б) її основні змістовні характеристики; в) управлінсько-організаційний аспект післядипломної освіти.

У концептуальному плані сучасна післядипломна освіта має бути вписана у постнекласичну філософсько-освітню парадигму та реалії інформаційного суспільства. У цьому плані її можна визначити як початковий етап трансформації освіти у фактор постійної життєдіяльності людей. Цей статус за сферою освіти в цілому закріплений директивними державними документами, він же підтверджується і концептуальними засадами нової української школи. З фактору підготовки кадрів для потреб суспільства остання перетворюється у фактор моделювання соціальних процесів та їх імплементації в тканину соціального організму шляхом формування навичок, життєвих орієнтирів, системи цінностей людей. Зрозуміло, що таку функцію система освіти може виконати, лише постійно утримуючи останніх у сфері свого впливу. Відтак на рівні післядипломної освіти потрібно формулювати нові ціннісні орієнтири та мотиваційні основи освіти, орієнтуючи на ставлення до останньої не як до певного етапу свого життя, а як його постійну складову, основу будь-якої діяльності.

У цьому контексті потрібно дещо переглянути системні характеристики післядипломної освіти. Таким чином, з сутнісної сторони сучасну післядипломну освіту можна визначити як ту сферу освітньої діяльності, завдяки якій освіта перетворюється в постійний фактор життя кожної людини, елемент постійної життєдіяльності кожного дорослого члена суспільства і системотворювальний чинник соціальних процесів, що задаються, зокрема, і моделями навчання, виховання, соціалізації, адаптації тощо.

Виходячи з цього, методологічно доцільно і концепцію сучасної післядипломної освіти прив'язувати до тих соціальних процесів загальносистемного значення, складовою частиною яких вона виступає. Соціальний зміст функції моделювання становлять глобальні процеси соціальної модернізації, що відбуваються нині в українському суспільстві. Три основні складові цього соціального змісту можна визначити як: а) перехід від традиційно-авторитарного до сучасного інформаційного та ліберально-демократичного суспільства; б) становлення української державності та формування сучасної політичної нації; в) інтеграція України у світову цивілізацію, і, зокрема, світовий освітній простір. Цим соціальним змістом задаються і основні напрями розвитку вітчизняної післядипломної освіти, і основні форми її діяльності.

Тому, визначаючи зміст сучасної післядипломної освіти на методологічному рівні, потрібно передусім зосереджуватися на реалізації нею своєї основної функції в рамках нової парадигми філософії освіти (як сфери постійної життєдіяльності людини) та на ефективній участі у здійсненні загальносистемного соціального модернізаційного проекту. Оскільки змістовно-соціокультурні характеристики освіти задаються глобальним процесом модернізаційних змін, основну увагу потрібно приділяти змістовно-функціональним характеристикам. Зміст вітчизняної післядипломної освіти зараз визначається, насамперед, зміною функціонального імперативу, складовою якого виступають і соціокультурні характеристики післядипломної освітньої діяльності.

Виходячи з загальної концептуальної характеристики вітчизняної післядипломної освіти, у змістовно-функціональному плані вона повинна бути, передусім, неперервною системою освіти. Потрібно поступово відмовитися від практики концентрації зусиль на організації періодичних курсів відповідно до певного заданого інтервалу часу між відвідуванням педагогами курсів підвищення кваліфікації. За сучасних соціальних змін навіть щорічні дво- чи тритижневі курси підвищення кваліфікації не в змозі забезпечити підтримання професійної кваліфікації педагога, не кажучи вже про створення механізму постійного впливу на нього, виходячи з потреб організації інноваційної діяльності. Тому інститути післядипломної освіти мають стати не стільки центрами проведення періодичних курсів підвищення кваліфікації, скільки центрами організації самостійної роботи педагогів, їхньої самоосвіти. Йдеться про створення регіональної і загальносуспільної системи педагогічної самоосвіти на основі використання можливостей інститутів післядипломної освіти та методичних служб і органів управління.

Регіональні інститути післядипломної освіти із закладів післядипломної освіти з обмеженим набором функцій підвищення кваліфікації мають перетворитися в регіональні центри освіти комплексно-інтегративного характеру. Робота таких центрів має бути випереджально-моделювального характеру стосовно діяльності освітніх закладів регіону і зважати на весь комплекс змін, що відбуваються в освіті – інтенсифікацію навчально-виховного процесу, радикальні зміни у його змісті та формах організації, соціокультурну та ціннісну переорієнтацію освітньої діяльності, перебудову форм управління, фінансування, організації освітніх закладів. На основі програм та тенденцій розвитку країни і освіти такі центри мають здійснювати організаційне, науково-методичне, інформаційне забезпечення проведення реформ в освітніх закладах регіону. Змістом цієї роботи, як уже було сказано вище, є формування системи неперервної самоосвіти педагогів, що ґрунтується на модернізаційних цінностях та принципах організації.

Генеральним практичним напрямом виконання цього завдання слід вважати впровадження дистанційних форм навчання та інформатизацію післядипломної освіти. У цілому комп'ютеризація освіти є загальним фоном цього процесу, а саме вона визначається концептуальними засадами нової української школи як найважливіший практичний напрям освітянських реформ. Цей процес навіть виведено за рамки освітньої політики держави і подано як елемент формування внутрішнього ринку високих технологій, що передбачає швидке технічне та технологічне переоснащення навчального процесу.

Цілком очевидно, що вже назріла потреба не просто створення, а системної розбудови віртуального, медіа-освітнього простору як основного середовища здійснення освітньої діяльності у царині післядипломної освіти. Це має бути елементом регіональних програм технологічної модернізації з відповідним бюджетним та позабюджетним фінансуванням. Для просування освітянських інформаційних програм на місцях потрібно всебічно використовувати поставлені директивними документами завдання виходу промисловості на рівень високих технологій, створення науково-технічних центрів, технополісів, технопарків. Розробка сучасної методології післядипломної освіти в цілому повинна спиратися на тісний зв'язок між освітніми та соціально-економічними завданнями, оскільки галузева замкнутість освітянських реформ в умовах глобальної модер-

нізації країни не може дати позитивних результатів і, крім того, не вписується в стратегію українського уряду.

Реалізація проекту формування електронної післядипломної педагогічної освіти має здійснюватися у кількох практичних напрямках роботи. По-перше, це розробка дистанційних програм самонавчання для педагогів та освітянських управлінців під контролем фахівців інститутів післядипломної освіти. На нашу думку, це навчання повинно мати не лише періодичний, а й тематичний характер. На основі загальної методології дистанційного навчання потрібно розробляти базові програми самонавчання з певними формами контролю за рівнем знань та навичок педагогів. Поряд з такими обов'язковими формами підвищення кваліфікації, особливо для дистанційного навчання, потрібно впроваджувати факультативні тематичні курси з актуальних проблем на основі моніторингу потреб освітян регіону за різними напрямками освітянської діяльності.

Перехід до вказаних форм роботи вимагає створення на базі регіональних інститутів післядипломної освіти потужних інформаційних центрів. Вся інформація у сфері післядипломної освіти має обов'язково набувати електронного вигляду і бути доступною на сайтах відповідних освітніх закладів. В основу сайту має бути покладена програма пошуку інформації за напрямками освітньої діяльності та сполучення інформаційної і методично-технологічної функції. Інакше кажучи, через свій сайт інститути післядипломної освіти повинні отримати можливість здійснювати інформаційне та методичне забезпечення педагогів регіону під час організації післядипломної дистанційної освіти та самоосвіти.

Враховуючи поставлене перед освітянами завдання встановлення прямого зв'язку між освітніми реформами та інноваційним розвитком країни, основним напрямом змістовного наповнення нових форм післядипломної роботи слід вважати організацію експериментальної та науково-дослідної роботи як форми підвищення кваліфікації педагогів. Соціальна спрямованість такої стратегії цілком очевидна, оскільки саме через науково-дослідну роботу реалізується інноваційна стратегія розвитку у сфері освіти. А відтак і сама освіта стає фактором виходу на нові технології та технологічного прориву, запрограмованого урядовими документами. З іншого боку, саме в креативній інноваційній діяльності розвивається особистість педагога, а саме виконання цього завдання є основним у післядипломній освіті, що орієнтується не на саєнтистську, а на особистісно-розвивальну парадигму.

Саме через організацію інноваційної діяльності педагогів післядипломна освіта може вийти на реалізацію всього комплексу свого нового функціонального імперативу. Але для цього вказана форма діяльності повинна набути системного вигляду – починаючи від спеціального навчання педагогів новаторству і закінчуючи механізмами впровадження результатів новаторської роботи в освітню практику. На нашу думку, назріла необхідність нормативно закріпити організацію інноваційної роботи педагогів як одного з основних напрямів післядипломної педагогічної освіти.

Це вимагає кількох організаційних рішень. По-перше, потрібно визначити статус та форми організації науково-дослідної роботи як способу підвищення кваліфікації педагогів. Також йдеться як про місце цієї роботи в навчальному навантаженні педагогів, так і про конституювання ролі цієї роботи під час проведення атестації педагогічних працівників. По-друге, потрібно здійснити певні структурно-функціональні зміни у регіональних інститутах післядипломної освіти з виділенням відповідних штатних одиниць для організації цієї роботи та включенням її у плани

підвищення кваліфікації з виробленням відповідних нормативів. По-третє, необхідно впровадити систему матеріального та морального стимулювання для заохочення усіх учасників післядипломної освіти до розвитку цієї форми підвищення кваліфікації. Нарешті, необхідно переглянути і наявну нормативну базу самої експериментальної, науково-дослідної роботи в загальноосвітній школі та післядипломній освіті.

Для регіональних інститутів післядипломної освіти формування системи інноваційної діяльності в регіоні пов'язано і з системною організацією науково-дослідної роботи. Йдеться передусім про створення ефективних механізмів наукового керівництва експериментальною роботою педагогів, встановлення тісної співпраці з вузами та науково-дослідними інститутами, активну участь в загальнодержавних та міжнародних освітніх дослідницьких проектах. Крім цього, самостійним завданням у цій сфері є підготовка спеціалістів високої кваліфікації (магістрів, кандидатів та докторів наук) для загальноосвітньої школи. Зазначимо, що в розвинених державах зараз вже явно прослідковується тенденція насичення шкіл науковими працівниками, яка пояснюється саме зміною ролі освіти в сучасному суспільстві та інтеграцією освіти різного рівня. Для переважної більшості педагогів-практиків підвищення наукової кваліфікації найбільш доцільно здійснювати саме через участь у науково-дослідній роботі, організаційно оформлену як підготовка до здобуття наукового ступеня. Тому, на нашу думку, на базі регіональних інститутів післядипломної освіти в обов'язковому порядку потрібно формувати відділи магістерської освіти та аспірантури, переважно заочні, для надання допомоги педагогам, що прагнуть на постійних засадах займатися науковою роботою. Останню також слід нормативно конституювати як форму післядипломної освіти і підвищення кваліфікації. Найбільш оптимальним варіантом було б ухвалення рішення про поширення вузького статусу науковців на загальноосвітні школи, що стало б відчутним поштовхом для розвитку всієї освітянської інноваційної діяльності.

Що стосується власне змісту післядипломної освіти, то тут вирішальне значення має швидкий перехід від навчання педагогічних методик до навчання педагогічних технологій. Особливу увагу має бути звернено на розробку високих педагогічних технологій, що поєднують технологізацію навчального процесу з можливостями творчої роботи педагога та особистісної орієнтації навчально-виховного процесу. Відтак всю діяльність структур післядипломної педагогічної освіти потрібно переорієнтувати на підготовку готового технологічного продукту, який може бути наданий педагогам для подальшої самостійної роботи і звести функції власне післядипломної освіти до організаційної та експертної. Це дасть змогу поступово відійти від рутинних форм післядипломного навчання, які зараз значною мірою зводяться до передачі загальної (не спеціалізованої) інформації, що вимагає від педагогів значного часу для її опрацювання та адаптації для практичного застосування. З іншого боку, це дасть можливість технологізувати і дисциплінувати саму роботу працівників післядипломної освіти, які зараз часто навчають «загалом», видаючи замість готового для технологічного використання продукту «загальні методичні рекомендації».

Такі зміни у змісті післядипломної освіти чітко вписуються в загальну модель її функціонування, що має інноваційний характер. Шляхом організації експериментальної та науково-дослідної роботи підвищення кваліфікації педагогів відбувається в руслі вирішення основних проблем, що стоять перед освітою та країною. Структури післядипломної освіти

здійснюють узагальнення отриманих результатів та розробку ефективних педагогічних технологій. Останні доводяться до широкого педагогічного загалу через інформаційні мережі і дистанційні форми навчання, а також є предметом тематичних курсів підвищення кваліфікації. Вся післядипломна освіта проводиться на наукових основах і сприяє розвитку наукового потенціалу загальноосвітніх середніх закладів.

У методологічному плані детальної розробки потребують проблеми реалізації державних освітніх програм через структури післядипломної освіти, формування громадських органів управління післядипломних закладів освіти, впровадження ринкових елементів взаємовідносин між післядипломними освітніми закладами та споживачами їх послуг, формування поліархічної системи управління на регіональному рівні та перерозподілу організаційно-управлінських функцій. Одна з найважливіших проблем пов'язана з конституюванням статусу регіональних інститутів післядипломної освіти як головних координувальних та інформаційних структур в регіональній системі шкільної освіти. Оскільки уряд взяв курс на посилення державного керівництва в освітній сфері, проекти позбавити державні органи управління освітою функцій директивного контролю відійшли на задній план, а відтак пропонувані їм функції моніторингу, інформаційного забезпечення та координування фактично повисли в повітрі. З нашої точки зору, їх доцільно закріпити саме за регіональними інститутами післядипломної освіти, відповідно закріпивши за ними статус координаційно-моніторингових регіональних центрів та забезпечивши відповідне фінансування.

Характеризуючи діяльність Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на основі означених вище характеристик інноваційного розвитку, слід вказати на такі наші досягнення:

1. Щороку в інституті проходить навчання близько 15 тис. освітян всіх категорій за 117 напрямками, і при масштабах нашої області забезпечити процес підвищення кваліфікації та перепідготовки освітян без спеціалізованого інституту неможливо.
2. Інститут – чи не єдиний в Україні серед закладів такого типу, що здійснює підготовку працівників із корекційної педагогіки (із названої спеціальності є акредитація та ліцензія).
3. Інститутом створено унікальну мережу експериментальної роботи освітніх закладів регіону, що налічує понад 300 учасників (кожна третя школа області). Такі складові мережі, як мережа шкіл здоров'я, мережа шкіл освіти за програмою «Сталий розвиток», мережа шкіл європейської освіти тощо є найпотужнішими в Україні.

4. Інститут є центром проведення понад 21 олімпіади для учнів, у яких бере участь щороку 3000 осіб та численних конкурсів для учнів та педагогів, у яких бере участь понад 50 тис. учасників щороку.

5. В інституті створено ефективну систему дистанційного навчання на базі спеціалізованої кафедри інформаційних технологій. На сьогодні вона включає у себе більше 10 спеціалізованих проектів електронного навчання з використанням кейс-технологій та можливостей Інтернету та баз для мереж професійного спілкування педагогів (освітнянських онлайн співтовариств). Унікальною для України є система дистанційного підвищення кваліфікації для директорів шкіл та їх заступників на основі розробки та захисту проектів розвитку освітніх закладів.

6. Інститут є регіональним центром підручникотворення для забезпечення методичних потреб та потреб регіонального компонента освіти, особливо українознавства. Серед здобутків його фахівців – одна з найкращих в Україні серія підручників з історії рідного краю з 7 по 11 класи, хрестоматія «Українські письменники ХХ ст.», підручники з рідної мови тощо. Одним з перших інститут розпочав підготовку електронних посібників та підручників регіонального рівня, на сьогодні їх випущено більше 15.

7. Інститут, один з небагатьох післядипломних закладів, що вийшов на рівень стандартів звичайних вишів за якістю професорсько-викладацького складу: з 60 викладачів – 5 докторів наук та 37 кандидатів наук (70%).

8. В інституті створено третю в Україні (після Києва та Харкова) наукову школу філософії освіти (3 доктори наук та 10 кандидатів наук за спеціальністю). Ця школа стала основою для наукової роботи педагогів зі шкіл, у інституті працює близько 30 здобувачів наукових ступенів.

9. Інститут є центром української культури, оскільки, на відміну від інших вишів Дніпропетровщини, освітній процес і все його методичне забезпечення тут повністю здійснюється українською мовою. Ліквідація інституту – це по суті знищення основного осередку національного мовно-культурного впливу на освітню систему в регіоні.

10. Як провідний інноваційний заклад післядипломної педагогічної освіти інститут упродовж останніх 10 років щороку визнається МОН України та НАПН України лідером сучасної освіти.

Завершуючи аналіз методологічних проблем забезпечення розвитку вітчизняної післядипломної педагогічної освіти у контексті становлення нової української школи, слід підкреслити, що їх постановка і вирішення цілком залежать від загальної моделі розвитку освіти і країни. Тому сама розробка вказаної методології є складовою частиною реалізації інноваційних концептуальних засад нової української школи і вимагає значної аналітичної роботи щодо їх адаптації в сфері післядипломної освіти.

THE ECOLOGY OF PEDAGOGICAL SPACE IN THE FRAMEWORK OF EDUCATIONAL REFORM ЕКОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСТОРУ У РАМКАХ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

P. Lushyn

The setting of the problem. The first step that any educational system makes is that it not only declares but actually tries to prove its advantage in covering some deficit or shortcoming in the development, education or upbringing of children. But any such attempt results in a similar outcome – a new model for covering the deficit emerges, which either does it better than the

previous one or proves it obsolete. Having realized this trivial fact, not only the researcher but any other subject in the educational process can be inspired with the idea that it is useless to change one's own pedagogical dispositions.

Here we encounter another fact. The general psychological theory of personal transformation emphasizes at least two transitional processes: